

Vrijheid

– Geoffrey Farthing

Vrijheid is een magisch woord. Het betekent de kans zichzelf te zijn, als een eerlijk en waarachtig mens op te groeien zonder vervormende of verlamme invloeden, en de gelegenheid te hebben het leven naar eigen inzichten te leven zonder inmenging van anderen, zonder disharmonie, irritatie, of vrees. Het betekent te kunnen leven zonder inbreuk op het privé-leven, en het houdt in vrijheid van gedachte en keuze, en de mogelijkheid voor iedereen en alle rassen zich volgens hun eigen aanleg en karaktertrekken te ontwikkelen. Met vrijheid wordt dit alles en nog veel meer bedoeld.

Is een baby, is een scholier vrij? Is een jongeman die verliefd is of een vak leert vrij? Is een getrouwde man of vrouw vrij? Zijn wij, als ouders, vrij wanneer de kinderen zijn opgegroeid en het huis hebben verlaten? Zijn wij op oudere leeftijd vrij? We vinden al deze situaties beperkend en wellicht lastig. Is een schipbreukeling op een verlaten eiland of een kluizenaar op een berg vrij? Ieder afzonderlijk zou zeker vrij zijn van bemoeienis van andere mensen. De enige beperkingen die hij zou kunnen ondervinden zouden die van hemzelf zijn. In dergelijke gevallen zouden zij nooit onze aandacht trekken en zouden wij geen goed oordeel over onszelf hebben, tenzij wij onze tekortkomingen en onze sterke punten zelf zouden zien. We zouden met onze ijdelheden kunnen leven zonder dat hierop kritiek wordt geleverd. Er zou niemand zijn om ze onder onze aandacht te brengen. Om dit te vermijden, en te worden vergeleken met anderen, of het hoofd te moeten bieden aan stress en moeilijkheden die horen bij relaties met anderen, trekken enkelen onder ons zich wellicht terug van hun medemensen.

De kluizenaar of heremiet moet voor zijn lichaam zorgen. Hij heeft voedsel, kleren, warmte enzovoort nodig, maar dit vormt geen uitdaging voor hem, en brengt hem er niet toe zichzelf kritisch te beoordelen. Alleen andere mensen zorgen hiervoor.

Natuurlijke omstandigheden zoals klimaat, weer, geografische ligging, onze afhankelijkheid van voedsel, water, lucht, rust en zo voort, zelfs de meeste van onze eigen beperkingen zijn aanvaardbaar. We kunnen verhuizen, of anders onze omstandigheden veranderen. We kunnen onze beperkingen negeren maar we kunnen andere mensen niet negeren, noch ze veranderen om ze meer bij ons te doen

passen. Dit is vaak geprobeerd, door overtuigingskracht, soms op een zachtvaardige wijze, soms gewelddadig. Welk recht heeft iemand om te trachten zijn medemensen te veranderen, erkennende dat wat hij ook doet onvermijdelijk een aantasting is van hun vrijheden, sociale gewoonten, godsdienstige opvattingen, en politieke idealen? Wie heeft het recht de norm vast te stellen en te zeggen wat wenselijk is en dus afdwingbaar? Deze vragen lijken praktisch niet te beantwoorden in zinvolle bewoordingen. Het lijkt echter dat de evolutie de middelen voor een vreedzame ontwikkeling in menselijke gemeenschappen heeft uitgewerkt. Het eerste essentiële punt is de beperking van individuele vrijheden binnen aanvaardbare grenzen. Gewoonte gedurende een lange tijd geeft de grenzen aan, en 'de overheidsinstantie' dwingt de naleving ervan af. Binnen deze grenzen is de maximale individuele vrijheid voor zelf-expressie, gebruik van tijd, werk, de algehele inrichting van het leven, het denken enzovoort van wezenlijk belang. De 'overheidsinstantie' moet bovendien aanvaardbaar zijn. Het gezag moet niet onvoorspelbaar, instabiel, of willekeurig zijn. De overheid moet de wet uitvoeren maar niet vaststellen. Elke wet van de gemeenschap moet gerechtvaardigd zijn en door die gemeenschap aangevochten kunnen worden en dient nooit onbetwistbaar en star te worden.

... Niemand behoort enige rechten of machten te hebben om zijn wil aan anderen op te leggen.

Behalve deze beperkingen van vrijheid behoort niemand enige rechten of machten te hebben om zijn wil aan anderen op te leggen, tenzij in het geval van bijvoorbeeld ouders die kinderen opvoeden. Maar wie zou hiervoor praktische regels kunnen opstellen anders dan liefde en begrip (en heel wat moed)? Vrijheid vraagt om een onderzoek naar problemen zoals 'toegestane' seksuele betrekkingen en de gevolgen hiervan voor de gemeenschap. In hoeverre

is het individu ondergeschikt aan de gemeenschap of de gemeenschap aan het individu?

We hebben de vrijheidsbeperkingen die een mens ondervindt onderzocht, gewoon omdat hij is die hij is, en we hebben de onvermijdelijke beteugelingen van de samenleving in ogenschouw genomen.

We hebben de reacties van de ene persoonlijkheid op de andere opgemerkt, met inbegrip van die welke zeer subtiel zijn zoals bijvoorbeeld Caesars 'afkeuring' van de genialiteit van Marcus Antonius. De mens is afhankelijk van de natuur. Afdelingen van de menselijke familie zijn afhankelijk van elkaar. Zij kunnen niet zonder de ander vooruitkomen. Geen mens ontstaat alleen, en kan evenmin zichzelf alleen opvoeden. Als kind is hij hulpeloos, en geheel afhankelijk. Mensen komen in gemeenschappen samen voor bescherming, werkverdeling, om zich voort te planten enzovoort. Een gemeenschap zorgt voor nog veel meer dan voor het fysieke welzijn van de mens. Zij brengt hem in aanraking met die belangrijke relaties met andere mensen. Daardoor wordt voorzien in de behoeften aan genegenheid, bewondering, zekerheid, evenals aan kritiek en toetsing. Dit vervult onze emotionele behoeften. Op dezelfde wijze hebben we de stimulering van onze medemens nodig om ons te laten denken, en te zorgen dat wij ons duidelijk uitdrukken, met andere woorden om onze mentale ontwikkeling te bevorderen.

Fysiek, emotioneel en mentaal zijn we grotendeels afhankelijk van anderen. Maar zoals we gezien hebben zorgt dit aan de ene kant voor het stimuleren en het plezier van interactie, maar aan de andere kant leidt het tot beperkingen en soms tot onaangenaamheden. In de Theosofische Vereniging noemen we deze beproevingen en beperkingen ons karma, het resultaat van wat we gedaan hebben. Wanneer we dit volgens de huidige opvattingen beschouwen als hulpmiddelen voor karakterontwikkeling, zouden we ons dan werkelijk hiervan los kunnen maken, zelfs als we konden?

Begint het er op te lijken alsof er niet zo iets is als vrijheid, en als die er wel is, zou die dan werkelijk begerenswaard zijn? Misschien moeten we een diepere kijk nemen, een onderzoek doen naar de wezenlijke aard van het bestaan, naar onze eigen existentie. Hier stuiten we op grote moeilijkheden omdat we ons bestaan alleen maar kennen in woorden die de uitdrukking zijn van ons eigen 'weten'. Dit weten zou omschreven kunnen worden als het gewaarzijn van kennen en iets kennen. Er zou gedacht kunnen worden dat we nu onnodig duister worden. Maar het moet al duidelijk zijn geworden dat los van de inmenging van andere mensen, de beperkingen die ons zijn opgelegd door onze eigen voertuigen van 'bestaan', b.v. onze lichamen, en door de fysieke omstandigheden of andere condities waarin we ons bevinden, de werkelijke beperkingen van onze vrijheid zijn. Ware vrijheid kan alleen gelden voor een ongeconditioneerde en onbeperkte toestand van zijn. Het Absolute is waarschijnlijk onbereikbaar, ten minste totdat wij opgaan in het Ene tegen het eind van onze kringlopen van bestaan, in wat Paranirvâna wordt genoemd. Paranirvâna suggereert dat Nirvâna een bewustzijnstoestand is, minder absoluut vergeleken met die van Paranirvâna, en dat er dus verschillende graden van bevrijding zijn. Voor een beter begrip moet over vrijheid in deze termen gedacht worden. Ware vrijheid wordt een innerlijke, subjectieve toestand. Een dergelijke toestand kan alleen maar betrekking hebben op het bewustzijn, en voor ons als mensen op bewuste onzelfzuchtigheid. Dit moet ook betekenen dat bewustzijn op de een of andere manier gedifferentieerd is. We moeten proberen te begrijpen wat dit zou kunnen betekenen.

We zijn vertrouwd met het idee van gebieden van bestaan: fysiek, emotioneel, mentaal, enzovoort. Het op een bewuste wijze functioneren op elk van deze gebieden, wil zeggen het op een andere wijze met bewustzijn omgaan afhankelijk van elk gebied. De 'gewaarwording', bij wijze van

spreken, van het bewustzijn is op elk gebied verschillend. De beoordeling van voorwerpen is werkzaam in één bepaalde bewustzijnslaag. Onze gevoelsmatige reactie op deze dingen en op dieren en andere mensen werkt in een andere bewustzijns-laag. Ervaring is van een andere orde. Ook bij de activiteit van de geest, bij het denken en herinneren waar niet zo veel emotie bij betrokken is, zijn we ons bewust van een bepaalde wijze van innerlijke activiteit. Het *gewaarzijn* van elk van deze wijzen van innerlijk antwoord en activiteit is weten. Merk op dat dit ook een innerlijke activiteit is die weer verschilt van de fysieke waarnemingen, of emotioneel voelen, of feitelijke gedachten, waarvan we ons allemaal bewust kunnen zijn.

Als we dan zouden willen weten wat vrijheid is, dan moeten we op de een of andere wijze ons weten ontwikkelen. Dit betekent het verheffen van het bewustzijn...

Deze toestand bewust te zijn door innerlijke zelfwaarneming van onze reacties enzovoort wordt het herinneren van het zelf of het zelfbewustzijn genoemd. In een dergelijke toestand zeggen we dat een mens op een bijzondere wijze *weet* wat hij aan het doen is. Deze staat van bewust te zijn van zichzelf in het handelen en bewust te zijn van de handeling is weten in de bovenvermelde betekenis.

Nu kan deze wijze van weten niet aangeleerd worden omdat het niet afhankelijk is van de gekende dingen of handelingen. Het bekende is beperkt of geconditioneerd. Als we dan zouden willen weten wat vrijheid is, dan moeten we op de een of andere wijze ons weten ontwikkelen. Dit betekent het verheffen van het bewustzijn ontdaan van het objectieve bewustzijn, dat wil zeggen, van de gewone manier waarop we functioneren op alle gebieden tijdens de waaktoestand. Dit is een bijzondere menselijke vaardigheid. Carl Jung, de vooraanstaande psycholoog, heeft ons

verteld van de gebeurtenis toen hij zich op een dag terwijl hij naar school ging, op deze bijzondere wijze van zichzelf gewaar werd, zelfbewust werd. Het is de toestand die zo bewonderingswaardig beschreven is door dr. Maurice Nichol in zijn *Psychological Commentaries*. Het moet het hoogtepunt zijn van een bepaalde periode van inspanning en groei. Het schijnt een vaardigheid te zijn die ontwikkeld kan worden, maar klaarblijkelijk niet ten eigen bate. We kunnen dit in elk geval niet doen omdat we de ervaring niet kennen tot we het onderzonden hebben.

In theosofische bewoordingen uitgedrukt: het moet overeenstemmen met wat we het bewustzijn van het 'Ego' kunnen noemen. Dit is een tegenstrijdige toestand omdat, hoewel men de beperkingen van de persoonlijke 'voertuigen' en de omstandigheden heeft overstegen, de graad van transcendentie beperkt wordt door de mate van de groei of ontwikkeling van ons Ego.

Het bereiken van deze groei komt door 'spirituele' training. We weten nu allemaal wat dit betekent, zelfs al is het maar vaag. Het is juiste handeling met de juiste geestgesteldheid: dit is toewijding, volharding, en zelfverloochening.

Het hoogtepunt, waarvan wij het tijdstip niet in de hand hebben en dat klaarblijkelijk altijd plotseling optreedt, zal te zijner tijd komen. Het is een doorbraak naar een nieuwe wereld, een nieuwe toestand van zijn - een toestand van vrijheid waar alles op een nieuwe manier gezien wordt, zonder vooroordeel, op een onzelfzuchtige wijze, en toch is er voor alles interesse en zorg. We zien de Liefdevolle werkzaamheid van de Natuur in schepsel en schepping als het zich openbarende en in

ontwikkeling zijnde leven op weg naar een onontkoombaar doel waarin alles deelt en alles goed is. Er kan geen plaats zijn voor bezorgdheid over het uiteindelijke resultaat.

Elk ogenschijnlijk onbelangrijk detail van ons leven wordt uitgebeeld tegen deze achtergrond van onverstoorde zuiverheid en mededogen. Onze eigen zelden, zoals we er vroeger tegen aankeken, maken deel uit van dat proces, maar nu zijn we ongehecht en nergens aan gebonden. We zitten in het proces, maar maken er geen deel van uit. We zijn vrij en kunnen zeggen, zoals Lovelace dit zelfs in de gevangenis kon: 'de vissen die in de diepe zee aan het water nippen hebben geen besef van een dergelijke vrijheid'. Dit is ware vrijheid: het is eveneens Theosofie.

Binnen onze Vereniging moeten we zeker alles wat hier geschreven is in acht nemen. Alle beperkingen die ons doen lijden, zouden onze regels moeten zijn. De Vereniging kan geen geloofsovertuigingen of wenselijke literatuur voorschrijven, een dogma formuleren, orthodoxe gewoonten navolgen, gebruiken aanbevelen. Haar taak is het bevorderen van haar doeleinden, en niets meer. De leden moeten vrij zijn, vrij om de Waarheid op hun eigen wijze na te volgen, vrij zijn om hun eigen fouten te maken, te lezen wat zij willen, doen wat ze willen, slechts met het op een redelijke wijze inachtnemen van de belangen en vrijheid van anderen. Laten we niet vergeten dat 'Waarheid je vrij zal maken'; omgekeerd, Waarheid kan enkel in Vrijheid overleven.

Uit: *The Theosophist*, augustus 1999
Vertaling: Ton van Beek

De mens wordt in vrijheid geboren
en is overal geketend.

Jean Jacques Rousseau